IPISTOLA DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS ÎNTR-UN CAIET MANUSCRIS DIN BIRCHIŞ, LA 1865

Şeban Vlad

Descoperirea la Bulza a unui caiet manuscris de 124 de file, scriere cu caracter miscelaneu, permite sondaje extem de interesante atât pe orizontală cât şi pe verticală în civilizaţia rurală. Datorită localizărilor, datărilor şi semnăturilor, se poate reconstitui zona şi epoca de circulaţie a documentului, precum şi numele celor prin mâinile cărora a trecut. Itinerariul astfel înregistrat al scrierii este : Birchiş, Lipova, Groşi şi Bulza. Satul în care a fost decoperit este situat într-o zonă de interferenţe etnoculturale, între Ţinutul Pădurenilor, Valea Mureşului şi zona Făgetului.

Autorul copierii celor mai multe texte, totodată şi cel care iniţiază caietul manuscris este Isaie Ignuţia, transcris uneori Isai sau Ignuţa, Ignuţanu, Ignutza, de loc din Birchiş. Cel mai vechi text este datat şi localizat : 1864, Birchiş. Majoritatea textelor sale au la sfârşit notate data, locul, semnătura şi uneori scurte însemnări. Ultimul text purtând această semnătură e din "Lippa" [Lipova] din anul 1872, când tânărul era calfă. Este folosit alfabetul chirilic de tranziţie, atunci când sunt transcrise irmoasele principalelor sărbători bisericeşti, colindele de Crăciun şi piesa dramatică Pomul Raiului, dar cu alfabet latin textele din repertoriul laic al corului sau Colinda Mitropoliei Române Greco-Orientale compusă de At.M.Marinescu în momentul numirii ca mitropolit la Sibiu a lui Andrei, baron de Şaguna.

Documentul este sub formă de caiet cu dimensiunile de 10,2 cm./ 17 cm. şi nu avem certitudinea că a ajuns la noi integral. Ordinea textelor datate nu respectă cronologia însemnărilor, iar numărul orificiilor prin care trebuia să treacă sfoara ce unea filele, este cu mult mai mare decât cele folosite în momentul descoperirii. Aceasta dovedeşte că a fost legat de mai multe ori datorită imensei sale folosiri şi circilaţii.

Printre textele cuprinse, foarte diverse dealtfel, acoperind diferite paliere ale civilizaţiei rurale se găseşte şi Ipistola Domnului Nostru Isus Hristor, între filele 104-106 ale caietului şi este scrisă în caractere chirilice. În condiţiile în care "scriptorul" putea opta pentru unul sau altul diferite alfabete, abordarea celui chirilic nu mai este întâmplătoare, primind sensuri rituale.

https://biblioteca-digitala.ro

Acest gen de texte apocrife are o veche tradiție europeană și nu numai, în întreaga lume creștină. Într-o scrisoare din secolul al VI – lea, episcopul Cartaginei stigmatizează acest gen de scrieri astfel : "epistola, care începe prin îndemnul de a serba ziua duninicei și se pretinde că s-ar fi pogorât din cer peste altarul lui Crist, în templul Sfântului Apostol Petru, să știți că este o născocire a dracului"[1]. În secolul al VIII – lea, un episcop francez, Adalbert, este acuzat de erezie pentru că încercat să răspândească un asemenea text, ce suna în felul următor: "o scrisoare a lui Isus Hristos a căzut la Ierusalim a găsit-o acolo

Arhanghelul Mihail, a citit-o și a copiat-o preotul Leora, trimițând-o apoi într-un alt oraș, la preotul Talasiu ...", iar mai apoi "un înger al Domnului a adus-o pe mormântul Sfântului Petru"[2]. Un text cu conținut asemănător este amintit și de un cronicar al Strasburgului în secolul al XIV –lea [3]. În secolul al XVI –lea, rstr consemnată o asemenea epistolă de teologul și elenistului Stefan Gerlach, în anii 1573 – 1578. Atunci, cu ocazia consacrării unui mitropolit de către patriahul Constantinopolului, la ceremonia ungerii era prezent și un călugăr care adusese o scrisoare, ce reproducea un mesaj aflat într-o piatră căzută nu departe de Ierusalim. În misivă se specifica sfârșitul lumii în ziua de 15 a acelei luni și aceluiaș an, precum și iertarea păcatelor celor ce dădeau un galben pentru a o cumpăra[4].

Exemplele s-ar putea înmulții, aici fiind amintite doar câteve. După cum susținea Hajdeu : "A scrie o istorie a Legendei Duminicei [cum era cunoscută în strudiile de specialitate] s-ar cere un volum"[5]. Mai important însă ni se pare să semnalăm existența acestui gen de redactări în istoria popoarelor din jurul spațiului cultural românesc : la maghiari, austrieci, boiemi, poponezi, ruși, ruteni și graci. Cele mai vechi texte în limba română sunt de provienienţă slavă.

Partea introductivă a acestor "ipistole" narează evenimentul apartiției miraculoase a mesajului cristic. În cetatea Ierusalimului, din cer a căzut o piatră "mică era și în vedere însă nime nu o putea ridica"[6]. După trei zile de slujbe și rugăciuni ale înalților ierarhi, preoți și călugări, o voce din cer le-a cerut acestora să desfacă piatra și înăuntru au găsit "cartea". Conform ei, Dumnezeu a trimis această a treia epistolă, cele anterioare nereușind să aducă lumea la respectarea învățăturilor creștine, în primul rând pentru a fi respectată duminica și apoi zilele de post, de vineri și miercuri. Duminica se specifică în mesaj este ziua zămislirii lui Adam, a Bunei Vestiri, a Botezului Domnului în Iordan, a Învierii Domnului și ziua Judecății de Apoi.

Cei ce vor respecta învățăturile bisericii și zilele rânduite vor gosta "dulțeața raiului"[7], iar pentru ceilalți "se dosiaște focul de vecu unde vor scărsca cu dențiе"[8]. Păcătișilor li se vor trimite ierni grele, geruri, lăcuste, omizi și "tuse ria"[9], sau păsări cu capul cât cel de bou ce le vor suge trupurile de sânge, "ploao cu focu în lura lui priere"[10], în ziua de 17, iar suferințele vor fi atât de cumplite încât

https://biblioteca-digitala.ro

oamenii vor fugi în morminte cerându-le să se dechidă, spre a-i primi, nemaiputând să îndure chinurile căzute din cer. Lumina soarelui va fi întoarsă spre a face loc întunericului în care se vor "giuânghe adeân ei"[11] păcătoşii. Atunci nu va mai cădea roua şi nu vor mai avea ce secera, iar oameni vor muri de foame, apele şi râurile vor seca şi se vor "întoacre cătră ceriu" [12]. Sunt scene, după cum se pot vedea, apocaliptice asemănătoare celor din frescele Judecății de Apoi din bisericile ortodoxe, despre care se ştie că au ca punct de plecare asemenea texte, texte cu un impact puternic aspra imaginarului colectiv.

Prin trecerea în revistă a "păcatelor de moarte", aceste misive devin o culegere de norme privind viața religioasă, dar şi socială, paliere ce se întrepătrund în viața comunităților şi explică într-un fel rațiunea apariției şi răspândirii cu consecvență a acestor scrieri. Printre îndemnurile morale, descifrăm pe acela de a fi "nemândri"[13], milostivi față de cei săraci, flămânzi, setoşi, bolnavi şi ospitalieri cu călătorii, de a nu cleveti, de a nu jura strâmb, de a nu curvi, de a nu râvni şi a lua în stăpânire averea altuia sau de a nu da bani cu camătă. E vai de cel care nu-şi opreşte lucrul de sâmbătă de la ora 9 seara până luni, de cel ce nu-şi lasă slugile să se odihnească împreună cu animalele sau nu-şi duce femeia la biserică spre a asculta Sfânta Liturghie şi a se ruga cu teamă şi "grije"[14], după ce în prealabil a iertat păcatele celor din jur. Nu sunt trecuți cu vederea nici preoții, aceşti intermediari importanți în receptarea şi transmiterea acestor mesaje scrise, şi anume aceia care păcătuiesc şi nu-şi fac datoria în biserică după normele preoțeşti. Repetate sunt îndemnurile de a posti miercurea şi vinerea, de a nu lucra duminica şi de a merge la Sfânta Liturghie.

În cazul în care nu se conformează perceptelor sau nu recunoaşte originea divină a textului, "vai de de [sic!] omul acela ce va sparge acestu cuvântu de no-l va primi la seinre! Să fie blâstamatu la dzuoa de giudețu cu dedevă (ru)! ... şi să spargî ca Sadomul şi Gomorul şi să fie dat sufletul lui în mâânurile dracului de-lu vor duce în focul cela nestinsul, în gotovire dracolui şi îngerilor lui" [15].

Nu lipsită de importanță şi semnificații este exortația, care urmează, indicând rolul de intermediari ai celor ştiutori de carte: "Şi această carte să cetească săva preutu, săva diacul, între oameânri şi să învețe şi să o trimeață de la uânri alți şi pre la cetăți şi pre la domni fără frică şi fără grije şi să trimeață în toată lumia"[16], dar şi urmarea nerespectării instrucțiunilor acestora : "Oare cărtolariu va fi, oare va fi vlădică, oare va fi preutu, oare diacu, acela ce nu va povesti şi n-o va spoânre tutindere, acela să fie blăstămatu de Domnul nostru diân cerui şi de 318 de otți de întru Nechiu [Niceea][17]. Cei ce vor respecta cele cuprinse în epistolă se vor bucura de "buânrătate" ce va veni de la Tatăl şi de la Fiul "întru vecie de vecu cu dedevăru"[18].

Descrierea conținutului document s-a făcut după textul existent în Codicele Sturdzan, copiat în 1600 de Popa Grigore din Măhaci [Hunedoara, apropriată

https://biblioteca-digitala.ro

zonei etnofolcrorice în care a fost descoperit manuscrisul lui Isaie Ignuția], fiind alături de textul din Manusrisul de la Ieud, cea mai veche atestare la noi a acestui tip al epistolei. Nu am luat în considerare alte variante deoarece "ipistola" din Birchiş aparţine acestui prototip cu diferenţele impuse de epocă, mentalitate şi tendinţă spre simplificare. Textul apărut în limba română la sfârşitul secolului al XVI –lea, a circulat în diferite variante pe întreg teritoriul românesc. Numărul mare de manuscrise aflate în colecţia Academiei Române o dovedeşte cu prisosinţă XIX. Dintre acestea câteva sunt originale din Banat şi Hunedoara. Din secolul al XIX – lea această scriere apocrifă a circulat în paralel cu manuscrisele, şi sub formă tipărită. Numai în perioada 1862 – 1879 au apărut aproximativ 16 ediţii. Printre acestea doresc să amintesc una transilvăneană : Epistolie a Domnului Nostru Isus Hristos ce atrimis-o din ceriu, Sibiu, 1862[20]. Numărul mare de exemplare descoperite l-a făcut pe Hajdeu să afirme "Niciodată o carte serioasă n-a fost la noi atât de citită"[21].

Localitatea Birchiş atestată documentar în 1596, devenită "opidum" în 1828, revenită la condiţia iniţială în a două jumătate a secolului al XIX – lea, este un centru de oarecare importanţă în zonă, având pretură, oficiu poştal, şcoală, biserică şi, nu în ultimul rând, un cor[22]. În anul 1861 este numit în Căpâlnaş, deci în teritoriu, ca vicar protopopesc, Partenie Gruescu, personalitate complexă a epocii. El este autorul primei monografii din Banat, aceea a Sinteştiului, scrisă în 1859. Este ales în 1864 ca membru al Asociaţiei Naţionale pentru Cultura Poporului Român din Arad şi corespondent al revistei "Albina", care apărea la Viena şi Budapesta. Printre colaboratorii acestei reviste se numără şi cei din familia Mocioni care, la un moment dat, în numesc pe Gruescu perceptor şi duhovnic al familiei care deţinea un castel la Birchiş[23]. Politica promovată de mitropolitul Andrei de Şaguna, apoi de ASTRA, avea un reprezentant activ în zonă prin Partenie Gruescu. Dovadă este întreg materialul notat de Ignuţia şi care reflectă politica pe plan cultural şi religios dusă de personalităţile care au făcut posibilă mijcarea ASTREI de la Sibiu. În însemnările unui călător englez, Şaguna însuşi apare ca destinatarul unei epistole căzute din cer în care i se cere acestuia să îndemne poporul să-şi îndrepte felul de viaţă[24].

În ciuda faptului că textul epistolei nu a fost recunoscu niciodată ca text canonic, acesta a circulat totuşi ca scriere apocrifă tocmai prin intermediul feţelor bisericeşti, indiferent de locul pe care îl ocupau în ierarhia bisericească. Scopul scrisorii era acela de a stabili Sfânta Liturghie duminica, de a evidenţia punctul de vedere al religiei asupra păcatelor dar şi posibilitatea iertării acestora şi, în principal de a familiariza populaţia cu doctrina Noului Testament, populaţia considerată insuficient pregătită. Chiar aserţiunea lui Partenie Gruescu, referitoare la credinţa ţăranului din Sinteşti, este ilustrativă: "Despre Dumnezeu şi în cele religioase nu are prea multe, rară numai că Ilie umblă cu norii şi trăsneşte dracii"[25].

https://biblioteca-digitala.ro

O asemenea concluzie ar justifica răspândirea epistolei în mod programatic. Aşa cum afirmă şi Alexandru Ofrim, aceste texte sunt cunoscute în primul rând datorită preoţilor şi ajutoarelor lor până la sfârşitul secolului al XIX –lea[26]. Odată cu creşterea numărului celor ce cunosc carte în lumea rurală, posibilii intermediari şi receptori devin mai nunmeroşi. Texte ca Visul Maicii Domnului, Legenda Sfântului Sisinie, Legenda Duminicii, împreună cu alte apocrife, erau în posesia preoţilor, cantorilor şi dacălilor care le răspândeau în rindul populaţiei.[27]. Zona din care provine manuscrisul lui Ignuţia avea o reţea de şcoli confesionale organizată începând cu anul 1774. Aici funcţionau şcoli săteşti la : Birchiş, Căprioara, Căpâlnaş, Bulza, Goşi şi Valea Mare. Doar la Birchiş erau 99 de elevi ăn anul şcolar 1801 – 1802[28].

În cuprinsul caietului manuscris a lui Isaie Ignuţia sunt notate câteva lecţii de catehizare redactate după metodica timpului, sub formă de întrebări şi răspunsuri. Primele texte ale documentului sunt : Tâlcul simbolului [Crezul] şi Tâlcul pruncilor dumnezeieşti [Cele 10 porunci], urmate de alte lecţii de : fizică, geografie, chimie etc.; deci de religie şi ştiinţă, duplicitate caracteristică a iluminismului bănăţean. Preocuparea religioasă a epoci mai este ilustrată şi de transcrierea irmoaselor ce se cântau în biserică la principalele sărbători de peste an : "Irmos la Naşterea D.N.Is.Hs.", grasul I, "Irmos la Învierea Domnului Isus Hristos", glasul I, sau "Cântarea mergând după Sfintele Paşti" etc.. Prezenţa elevilor în strana bisericii l-a pregătit pe copiator pentru înţelegerea mesajului din epistolă, i-a mărit şansa de a o cunoaşte şi transcrie. Deşi varianta pe care o publică este lipsită de descrierea binefacerilor de care se bucură cel care o scrie, o posedă şi o răspândeşte, în jurul Legendei Duminicii s-a ţesut deja o întregă mitologie. Există însă şi variante mai noi care au inclusă în text şi această promisiune de răsplată[29].

Problema semnificaţiilor şi a utilizării textelor scrise în acţiunile cu valoare magică a fost cercetată abia în epoca modernă. Plecând de la credinţa puterea cuvântului în civilizaţiile bazate pe oralitate, Alexandru Ofrim analizează transferul încărcăturii simbolice şi magice de la cuvântul rostit la cel scris[30]. Cuvântul notat pe un suport se transformă în obiect inclus în rândul "instrumentelor" rituale, cu valoare apotropaică, taumaturgică, divinatorie sau oraculară. Datorită conţinutului său, cuvânt a lui Isus Hristos transmis din voia Tatălui, "ipistola" are diferite utilizări. Una dintre cele mai vechi atestări ale utilizării unor talismane, ce foloseau cuvântul scris, aparţine iluministului Francisc Griselini, la sfârşitul secolului al XVIII –lea. Vorbind despre mijloacele curative tradiţionale ale românilor bănăţeni, el notează cu uimire şi groază : "Medicina lor se compune din buruene, a căror putere în contra boalei sunt cunoscute, din superstiţie ca amulete, semne, cuvinte, carii sunt un amestec de expresii sfinte şi lumeşti vrednice de înfiorat"[31]. Pentru înţelegerea întrebuinţării sale, de interes

https://biblioteca-digitala.ro

sunt şi consemnărilor cercetătorilor realizate în alte zone ale ţării. De pildă, în Basarabia există credinţă că e bine să o ţii la sân şi să o citeşti cât mai des. Această credinţă este întâlnită şi la Povergina, în Banat.[32]. În Basarabia e atestată şi citirea ei la morţi[33] sau e dată de pomană alături de Visul Maicii Domnului[34]. Inclusă în obiceiurile de după naştere, epistola se pune la căpătâiul copilului nebotezat alături de vasuri cu aghiasmă, pâine şi sare, "ca sî nu sî lichească şeva di dânsul"[35]. Valoarea apotropatică a textului şi utilizarea sa ca talisman e consemnată şi la variantele europene. Unul din textele franceze ale epistolei subliniază faptul că aceia, ce vor păstra în casă, vor fi feriţi de orice rău (foc, trăznet, furtună) şi nici diavolul nu va avea putere asupralor, iar femeii care va naşte îi va aduce uşurare[36]. Valoarea taumaturgică a epistolei este întâlnită şi în amintirile preotului cărturar Paul Mihail care aminteşte de rugămintile bătrânilor de a citi epistola copiilor bonavi de diaree[37].

Credinţa în forţa de apărare de orice rău, acelui ce o poartă va face ca textul amuletă să însoţească omul pretutindeni[38]. În special în călătorii, la ieşirea din spaţiile care sunt supuse exorcizărilor rituale obişnuite : casa, gospodăria, vatra satului. Otescu Petru, din Povergina, povesteşte că purta pretutindeni asemenea texte sacre încă din tinereţe. Fireşte că în momentul încorporării le va avea asupra sa. El consideră o şansă faptul de a le fi avut atunci, pentru că după o sumară pregătire a fost trimis pe front, începuse al doilea război mondial[39]. E cunoscută folosirea de către ţăranii ardeleni şi bănăţeni a acestor texte apocrife ca talismane în timpul războaielor[40]. Otescu Petru este convins că rugăciunile şi "cărţuliile" ["Visu`Maicii Domnului", "nişte epistole", "o carte de rugăşiuni"] l-au adus acasă, fiind unul dintre puţinii care s-au mai întors în sat. Mai mult chiar decât atât declaraţia sa merită să fie consemnată, : "Dumnăzău, cred, că prin alea ["cărţulii"] o vrut să ajungă `năpoi în ţară cumva". Legăturile dintre profesor şi textele-amuletă primesc valenţe deosebite, mai ales datorită durelor experienţe existenţiale traversate. În cazul amintit anterior, informatorul a declarat la un moment dat : "cred că ... las amintire să ... poate să o `mormânteze cu mine cartea aia"[41], moartea fiind ea însăşi o altă "călătorie".

Valorile cu care este investită "ipistola" ating chiar oracularul. Aceasta combinat cu funcţia divinatorie şi apotropaică sunt atestate în Basarabia şi legate de un întreg ritual. În prezenţa părinţilor, în camera copiilor, în cazul îmbolnăvirii unuia dintre ei, la icoane se aprinde o lumânare, iar după tămâirea încăperii se rostea Tatăl Nostru şi se citea "cărticica", după care se punea pe pieptul bolnavului. "Dacă o ceti de-a dreptu `, fără să se împiedice, îi trece copilului, dar dacă o fi să moară copilul, nu poate ceti cărticica. Sănnăduşe"[42]. În Banat este cunoscut un ritual asemănător cu valoare oraculară, Numărătoarea Mare[43], existent şi în zona Birchişului, deoarece a fost notat şi în manuscrisul lui Ignuţia, intitulat aici Numărătura Mare. După caligrafie, ortografie şi culoarea cernelii,

https://biblioteca-digitala.ro

pare a fi transcrisă la începutul secolului XIX de o altă mână. Se ştie după intervenţiile semnate de posesori, că manuscrisul a aparţinut şi lui George Bucur, pe care îl găsim în Răspunsul la chiestionarul istorico-arheologic al Muzeului Bănăţean din anul 1928, iniţiat de Ioachim Miloia, unde apare ca "cetitor" la biserică[44]. Bătrânii satului Bulza (Iosif Şercan, de 92 de ani în 1999, depildă), supeau că acesta avea "boala copiilor". E posibilă, deci, achiziţionarea manuscrisului de către Bucur tocmai datorită existenţei epistolei şi a Numărăturii Mari.

Printre cei care erau capabili să citească, să transcrie şi să răspândească textele în absenţa tipăriturile, apar din ce în ce mai des ţăranii ştiutori de carte. Însuşi Isaie Ignuţia este o dovadă. Fenomenul este atestat şi în Basarabia, unde una dintre femeile care se ocupa cu transcrierea Epistolei Domnului Nostru Isus Hristos "de câte ori era de trebuinţă", după ce a cumpărat-o, a sfinţit-o de Paşti la biserică[45]. Interesant e faptul că, fie că s-a erodat puterea textului în mentalitatea colectivă, fie că s-a extins ritualul sfinţirii, s-a simţit astfel nevoia potenţării magice a textului.

Tot în Basarabia este atestat şi un băiat care transcria cărţulia iar funţia taumaturgică a textului era legată de condiţia de "curăţenie" a copistului şi nu mai funcţiona după căsătoria acestuia[46]. Criteriul de virginitate l-a îndeplinit Isaie Ignuţia care în 1865 (data când a copiat ipistola) era, după cum glăsuieşte o notă de subsol a caietului, "învăţăcel în Birchişiu şi fiind în şcoală la P.[prea] O. [onoratul] D. [domn] Iuon Michailovits ca învăţătoriu bătrân" . Învăţătorul este o posibilă verigă în procesul răspândirii acestei scrieri, aşa cum pare a fi în cea mai mare parte a textelor din caietul manuscris.

Este cunoscut faptul că, dacă i se adaugă o imagine unui înscris, forţa lui protectoare şi magică se amplifică[47]. În cazul manuscrisului descoperit la Bulza, la sfârşitul "Ipistolei", după localizare şi semnătura copistului, este lipită o gravură de epocă pe care se poate descifra "S. Thekla". Sfânta Tecla este prima fecioară consacrată lui Dumnezeu în vremea Sfântului Pavel, sanctificată ca simbol al credinţei şi castităţii[48].

Epistola Domnului Nostru Isus Hristos, cu o veche şi înrădăcinată tradiţie în lumea creştină, a apărut în spaţiul românesc în 1600 şi a fost adoptată în funcţie de mentalitatea epocii, a tradiţiilor şi a obiceiurilor locale. Forma ei este, prin urmare, supusă schimbărilor. Varianta pe care o publicăm prezintă eroziuni ale conţinutului în comparaţie cu originalul. Nu se mai apelează la scenele terifiante ale Zilei de Apoi, care corspundeau unor imagini tipice Evului Mediu şi care nu mai erau de actualitate în secolul al XIX – lea. E amintit doar faptul că omul este muritor şi că în anul de pe urmă, în luna februarie, se aproprie sorocul "scurtării pământului". Nu mai există o listă a marilor păcate, pentru că se considera că aceste sunt deja cunoscute. Respectarea Duminicii, a sărbătorilor rânduite şi

https://biblioteca-digitala.ro

citirea celor Zece porunci sunt suficiente pentru ca păcatele să fie iertate. Intervine un element nou, caracteristic epocii, şi anume nevoia conştientientizării, fără a mai fi nevoie de constrângerea imaginilor terifiante ale iadului.

Existenta în manuscrisul lui Ignuția a Epistolei Domnului Nostru Isus Hristos dovedeşte faptul că acest text – model era încă activ în epocă, după o lungă, foarte lungă tradiție. Încetul cu încetul locul îi va fi luat de alte texte, de data aceasta legate de cultul Sfintei Maria ca : Visul Maicii Domnului, Acatistul Maicii Domnului, Brâul Maicii Domnului, fiind de cea mai mare circulație în Banat.

Numărul acestor manuscrise miscelanee bănățene cunoscute, aflate în colecții particulare, bilioteci, arhive este relativ mare. Ele apar în Banat la sfârşitul secolului al XVIII – lea, când se afirmă rezultatele unei bogate rețele de şcoli confesionale româneşti. Cele mai multe manuscrise păstrate datează din secolul al XIX –lea, când în satul bănățean au loc profunde mutații. Concurate de răspândirea publicațiilor româneşti, numărul lor va scădea treptat. Până acum ele au trezit interes doar pentru descoperirea de texte folclorice. Materialele conținute însă oglindesc o mai mare bogăție de forme culturale şi spirituale. Captivantă ar fi descopăerirea şi pe această cale a semnelor care indică dinamica mentalităților din lumea satului, precum şi asemănările şi diferențierile de tipare mentale dintre comunitățile rurale bănățene şi spațiile culturale din afara granițelor româneşti, în secolul al XIX – lea.

https://biblioteca-digitala.ro

Aceasta iaste pentru ipistòla Domnului Nostru
Isus Cristos.
Care s-au aflat la anul 1813 în cetatea al /sic!/ Ierusalimului

Au căzut o piatră din cer, mică au fost la vedere, dară când au vrut să o rădice omenii, s-au strâns toţi preoţii şi călugării şi nămeznicii, egumenii, animandricii şi vlădicii şi n-au putut-o să o rădice nome de la pământ fără numai Ionica patriarhul lui Crusalimul cu blagoslovite mâinile sale atuncea au blagoslovit piatra şi îndată s-au deschis şi au aflat întrânsa scrisă slove de aur din ceri pre pământ pentru creştin[ii] pravoslavnici a[i] Ierusalimului Ionica, să arate pre lume şi pre pământ aceasta epistolă adevărată precum să o ţină tot poporul, precum Eu v-am lăsat lege bună de v-aţi botezat ca să fiţi creştini buni după rânduiala lui D-seu. O vai de voi nebăgaţilor de samă cum gândiţi de a voastră viaţă. Nu gândiţi că nu veţi mai muri, că nu eată om pre lume să fie viu să nu moară că Cristos s-au născut, au murit şi s-au îngropat şi au înviat, dară voi nu sânteţi aşa, că nu slujiţi mie, aşa eu v-am părăsit şi v-aţi zăuitat şi de mine şi de numele meu cel sfânt şi să ştiţi că vi s-au apropiat rocul de voi. Oh, spurcaţilor şi păcătoşilor, vai de voi, tare v-au îngălat deavolul şi să ştiţi că la anul del de pre urmă, în luna lui Feoruarie, să va scurta pământul şi vi se va scurta vreamea. Ci să gândiţi că unde Mă veţi căuta, acolo Mă veţi găsi şi unde veţi gândi că Eu nu sânt, acolo voi fi şi Eu las aşa din gura Mea şi buzele Mele cele sfinte să luaţi sama aceasta sfântă epistolie a Mea care v-am dat acuma sămn spre lumea aceasta trecătoare. Eu văd că tare s-au spurcat lumea, nu iubiţi biserica şi praznicile şi sărbătorile, poruncile bisericeşti şi dumnezeieşti care v-am lăsat Eu lo porunci dumnezeieşti şi bisericeşti şi cine va spune acestea porunci în toată dumineca şi sărbătoarea i se va erta toate păcatele până la al [sic!] 17 viaţă. In veac să fie al [sic.] Mea împărăţie acum şi pururea şi în veci vecilor amin. Doamne, miluieşte-ne spre noi nevrednicii. Finis

Birchiş în 2o noemorie 1865 Isaie Ignuţa

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

[1]Fabricius, Codex apocryfus Novi Testamenti, tIII, 1743, p. 511-512; apud Haşdeu, B. P., Cuvente den bătrâni, vol. II, Ed. Didactică şi pedagocică, 1984, p. 47.

[2]Ibidem, P. 309.

[3]Closener; apud Hahn, Geschichte der waldenser und verwandten Sekten, Stuttgart, 1847, p. 540-544; apud Haşdeu, B.,P., op. cit., p. 49.

[4]Gerlach, Tage-Buch, Frankfurt am Mein, 1674, p. 504-505; apud Haşdeu, B., P., op. cit., p. 47.

[5]Haşdeu, B., P., op. cit; p. 46.

[6]Popa Grigore, Povestea sfintei Dumineci, în Haşdeu, B., P., op. cit., p. 60.

[7]Ibidem, p. 64.

[8]Ibidem, p. 63.

[9]Ibidem, p. 61.

[10]Ibidem, p. 64.

[11]Ibidem, p. 65.

[12]Ibidem, p. 66.

[13]Ibidem, p. 67.

[14]Ibidem, p. 62.

[15]Ibidem, p. 69-70.

[16]Ibidem, p. 70.

[17]Idem.

[18]Ibidem, p. 71.

[19]Cartojan, N., Cărţile populare în literatura românească, vol. I, Ed. Enciclopedică Română, Bucureşti, 1974, p. 136-137.

[20]Haşdeu, B., P., op. cit., p. 58.

[21]Idem.

[22]Susiu, Coriolan, Dicţionar instoric al localităţilor din Transilvania, vol. I, A-N, Ed. Academiei R.S.R., f.a., p. 80.

[23]Mureşianu, I., B., Descrierea ethnografică şi topografică a comunităţii şi cercumstărilor ei din Sânteşti, în "Revista Institutului Social Banat-Crişana", an XII, 1944, Timişoara, p. 115-126.

[24]Boner, Transylvania, its products and its people, London, 1865, p. 368., apud Haşdeu, B., P., op. cit., p. 57.

[25]Gruiescu Partenie, Descrierea etnografică şi topografică a comunităţii şi circumstărilor ei din Sânteşti, în "Tibiscus", vol. II, 1972, Timişoara, p. 211.

[26]Ofrim, Alexandru, Protecţie şi vindecare – magia scrisului şi a cărţii, în "Revista de etnografie şi folclor", t. 43, vol. I-II, 1998, p. 71.

[27]Erbiceanu, Constantin, Povestiri religioase care au avut multă înrâurire în poporul român în trecut, în "Biserica Ortodoxă Română" nr. 5, 1907, p. 47; apud Ofrim, Alexandru, loc. cit., p. 60.

[28]Radu, P. şi Onciulescu, D., Contribuţii la istoria învăţământului din Banat până la 1800, Ed. "Litera", Bucureşti, 1977, p. 241.

https://biblioteca-digitala.ro

[29]Haşdeu, B. P., op. cit., p. 72.

[30]Ofrim, Alexandru, loc. cit., p.43-45.

[31]Griselini, Francisc, Istoria Banatului Timişan, Tradusă de Bolocan, Tipografiile Române Unite, Bucureşti, 1926, p. 173.

[32]Informator Otescu Petru, 82 de ani, Povergina; înregistrare din aprilie 2001 la Făget, cules de Ş.Vlad.

[33]Ştefănucă, Petre, Biliotecile ţărăneşti din Nişcani, în "Buletinul Institutului Social Român din Basarabia, nr. I, 1937, p. 313; apud. Ofrim, Alexandru, loc. cit., p. 47.

[34]Ştefănucă, Petre, V., Cercetări folclorice pe valea Nistrului de Jos, în "Folcor şi tradiţii populare", Chişinău, 1937, p.313., apud Ofrim, Alexandru, loc.cit., p.47-48.

[35]Istrătescu, Alexandrina, Texte populare din judeţul Prahova, în "Grai şi suflet", III, 1927, p. 159., apud. Ofrim, Alexandru, loc. cit., p. 48.

[36]Nisard, Histoire des livres populaires, II, Paris, 1854, p. 51-53., apud Haşdeu, B., P., op. cit., p. 51.

[37]Mihail, Paul, Pagini de jurnal, în "Adevărul literar şi artistic", an VI, nr. 391, 1997, p. 9., apud Ofrim, Alexandru, loc. cit., p.52.

[38]Cartojan, Nicolae, op. cit., p. 105.

[39]Informator Otescu, Petru, cf. supra n. 32.

[40]Cartojan, Nicolae, op. cit., vol. II, p. 103.

[41]Informator Otescu, Petru, cf. n. 32.

[42]Cristescu, Ştefania, Practica magică a descântecului de strâns în satul Cornova, în "Arhiva pentru Ştiinţă şi Reformă Socială", an X, [1932], nr. 1-4, p.371-380; apud Ofrim, Alexandru, loc. cit., p. 52.

[43]Hedeşan, Otilia, dr., Numărătoarea Mare, o posibilă lectură, (1), în "Timisiensis", nr. 1, 1998, p. 3-13.

[44]Chestuinarul istorico-arheologic al Muzeului Bănăţean, 1928, localitatea Bulza, în Arhiva Muzeului Banatului, Timişoara.

[45]Cristescu, Ştefania, loc. cit., p. 52.

[46]Cristescu, Ştefania, Descântece din Cornova – Basarabia, Hiatus, Providence, 1984, p. 138; apud Ofrim, Alexandru, loc. cit., p. 52.

[47]Ofrim, Alexandru, loc. cit., p. 50.

[48]Enciclopedia Română, publicată din însărcinarea şi sub auspiciile Asociaţiunii pentru Literatura Română şi Cultura Poporului Român de dr. C. Diaconovich, vol. III, Sibiu, 1904, p. 1070.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro